

Lappi-sopimus 2026–2029

YMPÄRISTÖSELOSTUS
LAPIN LIITTO

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Lappi-sopimuksen pääasiallinen sisältö, tavoitteet ja suhde muihin suunnitelmiin ja ohjelmiin	3
2.1	Maakunnan suunnittelujärjestelmä	3
2.2	Lappi-sopimuksen laatimisprosessi	4
2.3	Lappi-sopimuksen keskeiset tavoitteet ja kehittämistehtävät	4
3	Luonnonvarat ja ympäristötila	5
3.1	Yleiskuvaus	5
3.2	Luonnonympäristö	6
3.3	Ilmastomuutos	8
3.4	Luonnon monimuotoisuus	10
3.5	Rakennettu ympäristö ja kulttuuriympäristö	11
3.6	Luonnonvarat ja niiden hyödyntäminen	13
4	Maakuntaohjelman kannalta merkitykselliset ympäristötavoitteet	14
4.1	Valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet	14
4.2	Lappi-sopimuksen ympäristötavoitteet	15
5	Maakuntaohjelman vaikutusten arviointi	17
5.1	Arvioinnin toteutus	17
5.2	Lappi-sopimuksen todennäköisimmät vaikutukset	18
5.3	Yhteenvedo vaikutuksista eri kehittämistehtävissä eli missioissa	19
5.3.1	Kestävästi menestyvä Lappi	19
5.3.2	Vetovoimainen Lappi	20
5.3.3	Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi	21
5.3.4	Ilmastoviisas ja luontopositiivinen Lappi	23
5.3.5	Yhteinen Lappi	24
5.4	Ympäristön kehitys, jos Lappi-sopimusta ei toteuteta	26
5.5	Yhteisvaikutukset	26
6	Yhteenvedo sekä haitallisten vaikutusten ehkäisy ja hallinta	27
7	Seuranta	28

1 Johdanto

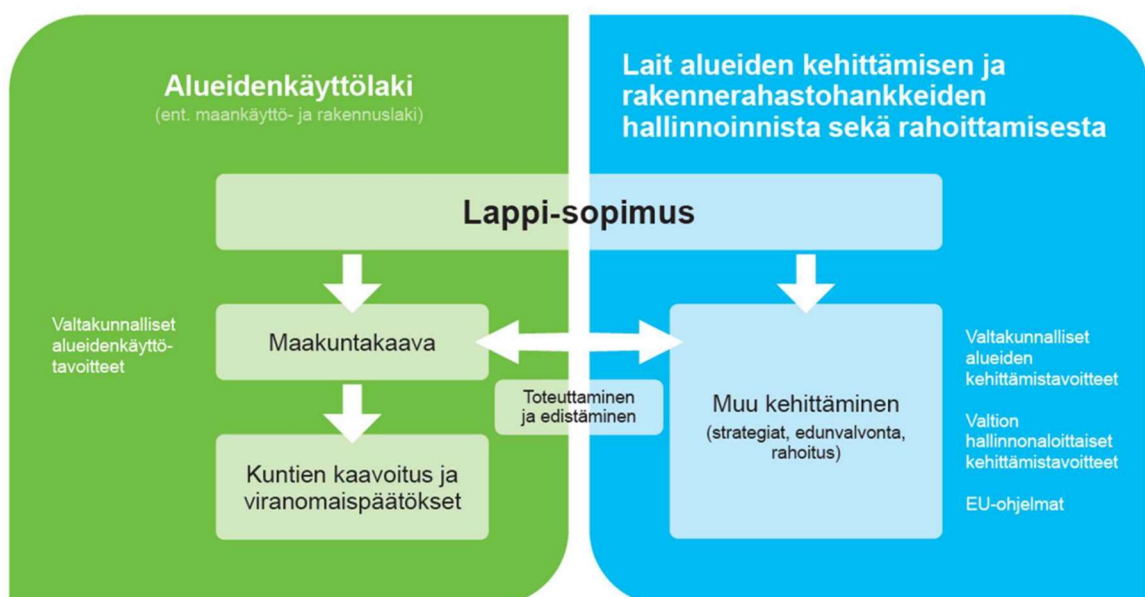
Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005) eli niin sanottu SOVA-laki ja sitä täydentävä valtioneuvoston asetus (347/2005) velvoittavat suorittamaan arvioinnin laajojen kehittämissuunnitelmien ympäristövaikutuksista. Maakuntaohjelma on SOVA-asetuksen mukainen suunnitelma tai ohjelma, johon tulee soveltaa SOVA-lain mukaista ympäristöarviointia. Vaikutusten arviointi on viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien valmisteluun liittyvä prosessi, joka tukee suunnitelman tai ohjelman valmistelua, toteutusta ja seurantaa sekä valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta. Arviointi tuottaa ensisijaisesti tietoa suunnitelman ja sen vaihtoehtojen vaikutuksista, mutta myös edistää osallistumista ja yhteistyötä.

Lapin maakuntaohjelma ja maakuntasuunnitelma on yhdistetty yhdeksi asiakirjaksi, josta käytetään nimitystä Lappi-sopimus. Tässä ympäristöselostuksessa kuvataan Lappi-sopimuksen 2026–2029 keskeiset vaikutukset suhteessa sosiaalisiin, ekologisiin, taloudellisiin, yhdyskuntarakenteellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin sekä vaikutuksina saamelaisiin. Ympäristöselostuksen laati Lapin liitto yhteistyössä alueviranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Saamelaiskulttuurin osalta arvioinnin on toteuttanut saamelaiskäräjät.

2 Lappi-sopimuksen pääasiallinen sisältö, tavoitteet ja suhde muihin suunnitelmiin ja ohjelmiin

2.1 Maakunnan suunnittelujärjestelmä

Maakunnan suunnittelujärjestelmä muodostuu lakisääteisistä maakuntasuunnitelmasta, maakuntaohjelmasta ja maakuntakaavasta (kuva 1). Valtioneuvosto päättää hallituskausittain valtakunnallisista alueiden kehittämisen painopisteistä (aluekehittämispäätös), jotka huomioidaan maakuntasuunnitelman ja -ohjelman laatimisessa.

Kuva 1. Maakunnan suunnittelujärjestelmä

Maakuntasuunnitelma on vähintään kymmenen vuoden päähän tulevaisuutta luotaava strategia, joka määrittelee maakunnan pitkän aikavälin aluerakennevision ja tavoitteet. Neljäksi vuodeksi laadittava maakuntaohjelma täsmentää em. tavoitteet, konkreettiset toimenpiteet niiden saavuttamiseksi ja suuntaa rahoitusta.

Maakuntakaava on yleispiirteinen alueiden käytön suunnitelma, jossa osoitetaan alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet sekä osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Lapissa maakuntakaavoitusta on aikaisemmin tehty alueen laajuuden takia seuduittain noin 15 vuoden sykleissä. Jatkossa tavoitteena on siirtyä osa-alueittaisesta maakuntakaavoituksesta vaihemaakuntakaavoitukseen, jossa Lapin voimassa olevat maakuntakaavat päivitetään kolmella koko maakunnan kattavilla vaihemaakuntakaavoilla. Lisäksi on mahdollista laatia erillisiä vaihemaakuntakaavoja.

2.2 Lappi-sopimuksen laatimisprosessi

Lappi-sopimusta on päivitetty Lapin liiton hallituksen syksyllä 2024 hyväksymän osallistamis- ja arviointisuunnitelman mukaisesti. Lappi-sopimukseen vaikuttaminen on mahdollistettu eri toimintatapojen avulla kaikille lappilaisille. Yleisöllä ja viranomaisilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa ja antaa palautetta koko ohjelmapiirityksen ajan suoraan valmistelijoille sekä verkostoyhteistyön ja eri neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien sekä kommentointi- ja lausuntomenettelyn avulla. Prosessin keskeisistä vaiheista on tiedotettu tarkemmin Lapin liiton verkkosivuilla sekä mediatiedotteissa.

Lappi-sopimuksen sisällöistä järjestettiin kaksi työpajaa kevään 2025 aikana. Työpajoissa ja eri verkostojen tapaamisissa käytiin vuoropuhelua suunnitelman tavoitteista ja painopisteistä. Näin saatiin koottua hyvin laaja-alaisesti eri asiantuntijoiden näkemyksiä. Kevään aikana tiivistelmä Lappi-sopimuksen luonnoksesta julkaistiin Otakantaa.fi -palvelussa, jolloin suurella yleisöllä on mahdollisuus vaikuttaa sisältöön. Saamelaiskulttuuriosioon liittyen saamelaiskäräjien kanssa käytiin lain edellyttämä neuvottelumenettely ja toteutettiin myös työpaja. Lappi-sopimusluonnoksen virallinen lausuntokierros toteutettiin syyskuussa 2025.

SOVA-työryhmä kutsuttiin koolle syksyllä 2024. Siihen osallistuivat Lapin liiton lisäksi Lapin ELY-keskus, saamelaiskäräjät ja Metsähallitus. Työtä fasilitoi FCG. SOVA-työryhmällä oli mahdollisuus seurata prosessia sen kaikissa vaiheissa, sekä osallistua mm. työpajoihin. SOVA-ryhmä kokoontui kevään mittaan useaan otteeseen ja työn tuloksena syntyi tämä ympäristöselostus.

Pohjois-Suomen tasolla tehtävä yhteistyö maakuntien kesken ja Pohjoisen Suomen ohjelman tavoitteet on huomioitu Lappi-sopimuksen laadinnassa. Maakuntahallituksella ja -valtuustolla sekä maakunnan yhteistyöryhmällä on ollut mahdollisuus linjata Lappi-sopimuksen sisältöä ja valmisteluprosessia ohjelman laadinnan eri vaiheissa. Lisäksi Lapin ELY-keskuksen kanssa käytiin koko valmisteluprosessin ajan tiivistä vuoropuhelua viranomais- ja asiantuntijatasolla.

2.3 Lappi-sopimuksen keskeiset tavoitteet ja kehittämistehtävät

Lapin maakuntaohjelma 2026–2029, eli Lappi-sopimus, on strateginen kehittämissuunnitelma, joka ohjaa maakunnan kestävästä kehitystä. Se on laadittu laajassa yhteistyössä ja pohjautuu muun muassa YK:n Agenda2030-tavoitteisiin (kestävän kehityksen periaatteisiin).

Lapin maakunnan visio vuoteen 2029 tiivistyy seuraavasti:

Onnellinen Lappi – hyvinvointia ja kestävää kasvua arktisella alueella

Visio nostaa keskiöön ja tavoitteeksi lappilaisten oman kokemuksen siitä, mitä on elää ja asua Lapissa. Onnellisuus -termi viittaa myös Suomen menestykseen vuosittain julkaistavassa World Happiness Reportissa, jossa Suomi on sijoittunut ensimmäiseksi jo kahdeksatta vuotta peräkkäin. Lappi on onnellisen maan onnellisin maakunta.

Visio tuo esiin myös sitä, miten onnellisuutta voidaan rakentaa: Huomioimalla ihmisten ja luonnon hyvinvointi, edistämällä tasapainoista kehitystä ja tavoittelemalla kasvua kestävästi. Lisäksi visiossa tuodaan esiin Lapin sijainti arktisella alueella, jonka ominaispiirteet ja strategisuus huomioidaan kaikessa kehittämisessä.

Lappi-sopimukseen on määritelty kehittämistehtäviä, missioita, joiden edistämiseen maakunnan eri toimijat sitoutuvat omilla rooleissaan seuraavien neljän vuoden aikana:

- 1) **Kestävästi menestyvä Lappi:** Rakennamme kestävää kasvua ja turvaamme alueellisesti tasa-arvoista kehitystä.
- 2) **Vetovoimainen Lappi:** Kehitämme veto- ja pitovoimaa sekä viestimme siitä vahvalla Lappi-brändillä.
- 3) **Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi:** Kasvatamme kilpailukykyä panostamalla osaamiseen ja vahvistamalla TKI-toimintaa.
- 4) **Ilmastoviisas ja luontoposiitiivinen Lappi:** Teemme toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi, sekä turvaamme luonnon monimuotoisuutta.
- 5) **Yhteinen Lappi:** Edistämme lappilaisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Nämä missiot on johdettu Lapin keskeisistä kehittämishaasteista ja Lappi-sopimuksen strategiset linjaukset nivoutuvat osaksi valtakunnallista ja kansainvälistä kehityskokonaisuutta. Ohjelma on visioitu niin, että ”Onnellinen Lappi – hyvinvointia ja kestävää kasvua arktisella alueella” saavutetaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden yhtäaikaaisella edistämällä

3 Luonnonvarat ja ympäristöntila

3.1 Yleiskuvaus

Lappi on Euroopan unionin pohjoisin ja harvimmin asuttu alue napapiirin molemmin puolin. Lappi muodostaa noin kolmanneksen Suomen pinta-alasta, mutta siellä asuu vain noin kolme prosenttia Suomen väestöstä. Lapin asukastiheys on 2,0 asukasta neliökilometrillä, mikä alittaa EU:n erittäin harvaan asutun alueen (8,0 asukasta/neliökilometri) määritelmän selvästi. Lapin kunnista vain neljässä (Rovaniemi, Tornio, Kemi ja Kemijärvi) asukastiheys ylittää tämän raja-arvon.

Lappi on maantieteellisesti laaja alue ulottuen mereltä tuntureille, mutta myös kulttuurisesti monimuotoinen alue. Lapin maakunnan muodostaa 21 kuntaa. Lapissa on myös Euroopan unionin ainoa tunnustettu alkuperäiskansa, saamelaiset. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosa.

Puhdas ja herkkä arktinen luonto sekä rikkaat luonnonvarat ovat Lapin vahvuuksia. Niihin liittyy myös haasteita, sillä arktinen luonto on vaikeuksissa ilmastonmuutoksen etenemisen myötä ja luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvä kiinnostus on kasvanut. Maankäyttöön kohdistuu entistä enemmän paineita, sillä yhteensovittavana on ennätysmäärä investointisuunnitelmia ja toisaalta vahva tavoite luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja ilmastonmuutoksen hillintään. Lapissa halutaan jatkossakin pitää huolta ympäristöstä ja luonnosta, sekä tavoitella kasvua kestävästi huomioiden tulevat sukupolvet.

Keskeiset ympäristölliset haasteet Lapissa liittyvät uusien investointien määrään, laajuuteen ja sosiaaliseen hyväksyttävyyteen; paikallisesti kuormittavan toiminnan haittoihin ja maaseudun elinvoimaisuuden heikkenemiseen.

3.2 Luonnonympäristö

Kallioperä ja pohjavedet

Lapin kallioperä on osa Fennoskandian kilven aluetta, missä tämä maapallon vanhimpiin kuuluva kallioperä on näkyvissä nuorempien muodostumien keskellä. Kallioperässä ovat edustettuina kaikki Suomen kallioperässä esiintyvät kivilajien pääryhmät. **Lapin alueen kallioperä on potentiaalinen moninaisten mineraalisten raaka-ainevarojen esiintymisen kannalta ja Lapista tunnetaankin lukuisia erityyppisiä merkittäviä mineraaliesiintymiä.**

Kasvimaantieteellisessä aluejaossa suurin osa Lappia on pohjoisboreaalista vyöhykettä tyypillisimpänä kasvillisuuden muotona havumetsät ja aapasuot. Lounais-Lappi kuuluu keskiboreaaliseen vyöhykkeeseen. Perämeren rannikolla ovat Pohjanlahden laajimmat merenrantaniityt.

Lapissa pohjavesialueet ovat yleensä selvästi rajautuvia hiekka- ja sora muodostumia. Myös moreenimuodostumiin voi sisältyä vettä ja moreenirinteiden juurilla olevat lähteet saattavat olla merkittäviä pohjaveden ottopaikkoja. Lapissa pohjavesialueet ovat käytännössä usein asumattomia ja siten suojassa monilta ihmistoiminnan riskitekijöiltä. Viime vuosina Lapin alueella on ollut käynnissä pohjavesien rajaus- ja luokitustyö, josta säädetään vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetussa laissa. ELY-keskukset vastaavat pohjavesialueiden kartoituksesta ja luokituksesta sekä pohjavesialuetiedon ylläpidosta.

Maanrakennukseen käyttökelpoisuudeltaan luontaisesti parhaat hiekat ja sorat ovat yleensä pohjavesien kanssa samoilla alueilla, minkä vuoksi maanoton suunnittelu ja pohjavesien suojelu on tärkeää.

Metsien ja soiden tila

Lapin metsäluonto on muuttunut viimeisten kuudenkymmenen vuoden aikana perusteellisesti. Metsien maisemakuvaan ovat vaikuttaneet Ilmastonmuutos, metsäpalojen torjunta, metsäojitukset, avohakkuut maanmuokkauksineen ja metsäautoteiden rakentaminen. Metsäluonnossa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet metsien eliölajistoon toisia lajeja hyödyttäen, toisten elinmahdollisuuksia kaventaen. Suurin muutos on ollut luonnon monimuotoisuuden yleinen köyhtyminen talousmetsissä, etenkin vanhojen metsien lajit ovat vähentyneet. Nykyiset metsänkäsittelyohjeet ottavat myös monimuotoisuuden huomioon.

Metsien ikärakenteesta ja ilmaston lämpenemisestä johtuen Lapin puuvarat lisääntyvät jatkuvasti. Ongelmana ovat kuitenkin hyvälaatuisen, järeän tukkipuun niukkuus ja puuvarojen sijoittuminen logistisesta näkökulmasta hajanaisesti, mikä edellyttää toimivan ja laajan metsätieverkoston ylläpitoa. Toisaalta metsien sijainti laajalti eri puolilla Lappia luo metsävaroihin perustuvia kehittämismahdollisuuksia monille alueille.

Lapin metsien ilmastoviisasta ja oikeudenmukaista käyttöä pohtinut kansalaisraati nostaa metsien lisääntyvät ja osin ristiriitaiset käyttötarpeet Lapin metsien käytön keskeiseksi haasteeksi. Metsien kestävä käytön varmistamiseksi raati suosittelee tilanteen jatkuvaa tarkkailua ja käyttötarpeiden yhteensovittamista osallistavan suunnittelun avulla, jossa kaikki metsäkäyttäjät ovat mukana.

Lapissa on suhteellisesti tarkastellen paljon suojelualueita, joihin sisältyy paljon vanhoja metsiä. Osa Lapin suoalasta on hyödynnetty metsätaloudessa ja turvetuotannossa. Luonnontilaista suoluontoa on soiden alkuperäiseen määrään nähden jäljellä vähän. Luonnontilaisia soita on kuitenkin kokonaisuutena Lapissa paljon, sekä luonnonsuojelualueilla että niiden ulkopuolella.

Vesistöjen tila

Lapin vesistöjen tilaan ovat jätevesipäästöjä voimakkaammin vaikuttaneet maankäyttö ja erityisesti metsäojitus, sekä vesistöjen hajakuormitus ja vesirakentaminen. Säännöstelyn lisäksi aikoinaan tehty uittoperkaukset ovat muuttaneet vesistöjen luonnontilaa ja käyttökelpoisuutta, mutta virtavesiä on myös ennallistettu merkittävästi.

Jokien patoaminen ja vesivoimarakentaminen on estänyt vaelluskalojen nousun merestä Kemi-Ounasjokeen, mutta haittoja on kompensoitu kalatalousvelvoitteiden ja vapaaehtoisten vaelluskalakantojen elvyttämistoimenpiteiden kautta. Tavoitteena on toteuttaa Kemijokeen vaellusyhteyksratkaisuja, jolloin vaelluskaloille avautuu mahdollisuus nousta Kemijoen vesistöön. Myös uusien kaivos- ja vesivoimahankkeiden vesistövaikutukset Kemijokeen huolettavat Lapissa niin tavallisia ihmisiä kuin asiantuntijoita. Lapin ELY-keskus luokitteli Kemijoen vesistön tilan tyydyttäväksi vuonna 2022 valmistuneessa uudessa vesienhoitosuunnitelmassa. Aiempi tilaluokitus oli hyvä. Kasvavan kaivostoiminnan myötä ja herkällä Perämeren alueella merikuljetusten lisääntyessä on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota eri toimintojen vesistövaikutuksiin.

Vesistöjen pistemäistä kuormitusta on vähennetty, mutta hajakuormituksen vaikutuksia on yhä näkyvissä. Jätevesikuormituksen pienentymisestä huolimatta rehevöitymistä on havaittavissa muutamissa ihmistoiminnan piirissä olevissa pienissä vesistöissä sekä merenrannikolla suurien teollisuuslaitosten läheisyydessä. Vesiensuojelun painopiste on hajakuormituksen vähentämisessä ja vesistörakentamisen jälkihoidollisissa kunnostustöissä.

Lapissa on parhaillaan (2023–2030) meneillään Euroopan suurin kunnostusprojekti TRIWA LIFE -hanke, jossa ennallistetaan Tornionjokilaakson vesiluontoa sekä Suomen että Ruotsin puolella. Hankkeen tavoitteena on palauttaa vesistöt ja kosteikot lähemmäs luonnontilaa ja siten edistää luonnon monimuotoisuutta. TRIWA LIFE edistää EU:n vesipuitedirektiivin tavoitetta saavuttaa vähintään hyvä ekologinen tila vesistöissä ja parantaa Natura 2000 -direktiivilajien ja elinympäristöjen suojelun tilaa. (<https://www.ely-keskus.fi/triwa-life>)

3.3 Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos on Lapille erityisen merkittävä uhka, sillä alueen elinkeinot, kulttuurit ja luonto ovat sopeutuneet arktisiin olosuhteisiin vuosisatojen ajan. **Ilmastonmuutoksen vaikutukset kohdistuvat kaikkein selkeimmin pohjoisilla alueilla alkuperäiskansoihin.** Arktinen alue lämpenee jopa nelinkertaisella vauhdilla verrattuna globaaliin keskiarvoon, ja Lapissa lämpeneminen on jo ollut noin kaksinkertaista. Muutos näkyy erityisesti talvissa, joiden olosuhteet muuttuvat nopeasti: lumipeitteinen aika lyhenee, sademäärät kasvavat ja sateet tulevat yhä useammin vetenä. Talvien lämpeneminen on jo siirtänyt vuotuisen keskilämpötilan pakkasen puolelta suojan puolelle, ja kasvukausi on pidentynyt lähes viikolla, mikä hyödyttää maataloutta.

Talvisateiden olomuotojen muutos vaikuttaa liikenteeseen, porotalouteen ja talvimatkailuun. Liukkaus vaikeuttaa teiden kunnossapitoa, jääkerrokset lumen sisällä estävät porojen ravinnon kaivamisen, ja jäätymis-sulamissyklit hankaloittavat esimerkiksi laskettelurinteiden toimintaa. Rankkasateet voimistuvat ja poikkeuksellisen sateiset vuodet ovat yhä yleisempiä. Vesistöjen jäätilanne muuttuu hauraammaksi ja vesi lämpenee, millä on vaikutusta kalakantoihin. Lumettoman ajan piteneminen tarkoittaa myös pidempää pimeää aikaa.

Tulevaisuuden lämpeneminen riippuu päästökehityksestä. Jos kansainväliset tavoitteet saavutetaan, Lapin keskilämpötila nousisi noin kaksi astetta, mutta todennäköisemmässä skenaariossa nousu olisi 3–4 astetta vuosisadan loppuun mennessä. Talvikuukaudet lämpenevät suhteellisesti eniten, jopa yli neljä astetta, kun kesäkuukausien muutos jää noin kolmeen asteeseen. Sadanta lisääntyy erityisesti syksyisin, ja loka–joulukuun sademäärät kasvavat selvästi enemmän kuin kevättalvella.

Etelä-Lapissa lumikausi lyhenee vuoteen 2040 mennessä noin kolmella viikolla. Mikäli päästöjä ei saada kuriin, talvi voi lyhentyä jopa kahdella kuukaudella vuosisadan loppuun mennessä. Vesisateen osuus talven sadannasta kasvaa merkittävästi, ja vuosisadan lopulla se voi muodostaa lähes viidenneksen kaikista sateista Etelä-Lapissa.

Lapissa on laadittu Lapin Green deal -tiekartta, joka läpileikkaa Lappi-sopimusta. Se on Lapin yhteinen, eri sektoreita ja toimialoja yhdistävä tahdonilmaisu paikalliset olosuhteet ja tarpeet huomioivan vihreän siirtymän toteuttamisesta maakunnassamme. Se kokoaa yhteen eri sektoreiden tavoitteet ja keskeiset ehdotukset Lapin vihreää kehitystä tukevista toimenpiteistä. Tiekartan päätavoitteita ovat ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttäminen. Tiekartan toimien ja tavoitteiden toteutumista koordinoi monialainen asiantuntijaryhmä, Lapin vihreän siirtymän jaosto. Tiekartan päästövähennys- ja hiilineutraaliustavoitteiden edistämiseksi Lapissa on laadittu Lapin ilmasto- ja energiastrategia. Se pitää sisällään ilmastonmuutoksen hillinnän keskeiset valinnat ja toimenpiteet, ilmastonmuutoksen vaikutusten riskiarvioinnit ja keskeiset toimenpiteet sekä energiastrategian kestävä ja oikeudenmukainen, päästövähennyksiä ja elinvoimaa tukevan energiamurroksen toteuttamiseksi.

Hyvällä maankäytön suunnittelulla ja kaavoituksella voidaan merkittävästi vähentää yhdyskuntien haavoittuvuutta ilmastonmuutoksen vaikutuksille. Kaavoituksella voidaan varautua mm. tulvariskeihin ja hulevesien hallintaan. Kaavoituksen ilmastonvaikutusten arviointiin on viime vuosina kehitetty erilaisia työkaluja mm. Suomen ympäristökeskuksen toimesta. **Ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät vesisateet vaikuttavat myös tiestön**

kestävyyteen. Leudoista talvista johtuen rakennusten ulkoseinien saderasitus kasvaa ja hellejaksojen lisääntyminen voi lisätä rakennusten tuuletus- ja jäähdytystarvetta.

Kaavoituksella voidaan edistää myös luontopohjaisia ratkaisuja. Luontopohjaiset ratkaisut ovat yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuja, jotka tukeutuvat luontoon tai inspiroituvat siitä. Luontopohjaiset ratkaisut voivat olla esimerkiksi viheralueiden lisäämistä kaupungeissa ja matkailukeskuksissa, tulvariskien hallintaa kosteikkojen avulla tai hiilinielujen hyödyntämistä metsienhoidossa. Luontopohjaisia ratkaisuja voidaan hyödyntää niin ilmastonmuutoksen hillinnässä kuin muutokseen sopeutumisessa.

Kasvihuonepäästöt, Ilman laatu ja ilmaan tulevat päästöt

Lappi on Euroopan puhtain alue: Lapissa hengitetään tutkitusti Euroopan puhtainta ilmaa. Maailman terveysjärjestö WHO suosittelee, että ilman pienhiukkasten (PM10) määrä kuutiometrissä ei saisi ylittää 10 mikrogrammaa. Tämä luku alittuu kaikkialla Suomessa. Vielä vaarallisempia ovat 2,5 mikrometrin pienhiukkaset. Maailman puhtaimmassa paikassa Muoniossa niiden vuotuinen keskiarvo on vain 2 mikrogrammaa.

Lapin käyttöperäiset päästöt taakanjako- ja päästökauppasektorilla olivat vuonna 2023 yhteensä 2 049,7 ktCO₂e. Taakanjakosektorin osuus, 1278,9 ktCO₂e, on n. 62 % ja päästökauppasektorin n. 38 % päästöistä. Lapissa korostuu päästökauppasektorin osuus: koko maassa taakanjakosektorin suhteellinen rooli on suurempi kuin Lapissa.

Lapin päästöt ovat vähentyneet vuoden 2005 tasosta n. 42 %, mikä vastaa koko maan päästöjen vähenemisen tahtia. Päästökauppasektorin päästöt ovat laskeneet taakanjakosektoria voimakkaammin sekä Lapissa että koko maassa. Asukaskohtaiset päästöt ovat samalla ajalla vähentyneet 38 %, kun koko maassa vähenemä oli 46 %. Tätä selittää pitkälle Lapin väkimäärän lasku ja toisaalta koko Suomen väkiluvun kasvu samalla ajanjaksolla.

Lapin suurimmat päästösektorit ovat teollisuus (22,3 %), tieliikenne (20,1 %) ja maatalous (14,4 %). Koko maassa suurimmat päästösektorit olivat kulutussähkö, teollisuus ja tieliikenne. Lapin eri päästösektoreista teollisuuden ja kulutussähkön osuus kaikista päästöistä on muuta maata suurempi (yli 4 %) ja tieliikenteen, kaukolämmön ja maatalouden pienempi. Lapin teollisuuden suurta osuutta Lapin kokonaispäästöistä selittää teollisuuden suuri osuus koko maakunnan liikevaihdosta. Myös kulutussähkön päästöjen muuta maata suurempi osuus kaikista päästöistä selittää teollisuus: Teollisuuden sähkönkulutuksen osuus Lapin kulutussähkön päästöistä on n. 47 %, kun se koko Suomessa on 39 %.

Taajamien ilmanlaatuun vaikuttavat eniten energiantuotanto ja liikenteen päästöt. Suurimmat teollisuuspäästöt ovat Meri-Lapin alueella. Rikkidioksidipäästöjen vähenemisen myötä myös taajamien ilman rikkidioksidipitoisuudet ovat pienentyneet. Taajamien suurimmat typpidioksidi- ja muut typenoksidipitoisuudet aiheutuvat autoliikenteen päästöistä. Korkeimmat pitoisuudet esiintyvät keskustojen alueella vilkkaimmin liikennöityjen teiden ja risteysalueiden läheisyydessä.

Lapin liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040 painottaa erityisesti liikenteen hiilidioksidipäästöjen vähentämistä esittämällä toimenpiteitä vaihtoehtoisten käyttövoimien yleistymiseen sekä kestävästä liikkumisesta ja kuljetusten edistämiseen. Vähentämismahdollisuuksiin vaikuttavat kuitenkin Lapin pitkät etäisyydet, kaupungistumisen osuus, kansainväliset yhteydet ja teollisuuden kuljetusten suuntautuminen.

3.4 Luonnon monimuotoisuus

Lapissa tiukasti suojellun metsä- kitumaan osuus metsämaasta on 23,94 % (Luku ei sisällä luonnonsuojeluun varattuja alueita). Metsiä, joissa puuston ikä on yli 160 vuotta, on 808 000 ha. Vanhojen metsien osuus on vähentynyt, ja lahoppuuston ja järeiden puiden osuus on pienentynyt. Hallitusohjelman mukaisesti Metsähallitus kartoittaa 2024–2025 vanhat ja luonnontilaiset metsät valtion mailla monikäyttömetsissä ja niistä muodostetaan luonnonsuojelualueita. Niiden arvioidaan sijoittuvan pääosin Pohjois-Lappiin.

Yli puolet Suomen suotyypeistä on uhanalaisia ja Lapin palsasuot ovat erityisen uhanalaisia ilmaston lämpenemisen vuoksi. Kaivostoiminta on uhka aapasaille ja letoille. Kaikki perinnebiotooppien luontotyypit on Suomessa luokiteltu uhanalaisiksi ja umpeenkasvu niiden perinteisen käytön loputtua heikentää niiden laatua. Yli kolmannes tunturiluontotyypeistä on uhanalaisia ja kahden asteen lämpötilan muutos voi hävittää tunturipaljakat lähes kokonaan. Tunturiluontotyyppien tilaa heikentää ilmaston lämpenemisen lisäksi myös porojen voimakas laidunnuspaine.

Lapissa on 869 uhanalaista lajia, joista noin 500 ei esiinny Keski- ja Etelä-Suomessa. Näistä Lappi on erityisessä vastuussa. Pohjois-Suomessa on 14 uhanalaista metsäluontotyyppiä, 56 % kaikista arvioiduista luontotyypeistä. Soiden pesimälintujen tila Pohjois-Suomessa on luonnontilaindikaattoripalvelun mukaan huono ja heikkenevä. Myös tuntureiden pesimälintujen tila on huono, mutta vakaa. Sekapuustoisuus on laskenut sekä mäntyvaltaisissa että kuusivaltaisissa metsissä.

Sähköntuotanto, maatalous, lannoitus ja turvetuotanto ovat vaikuttaneet vesistöihin mutta Ylä-Lapin järvet, joet ja purot ovat säästyneet enimmiltä vaikutuksilta.

Lapissa on toteutettu Helmi-elinympäristöohjelman toimenpiteitä, jokien elinympäristökunnostuksia ja kalankulkua helpottavia toimenpiteitä ja vanhojen metsien suojelua METSO-ohjelmalla ja ympäristöministeriön erillismäärärahalla. Kehittämishankkeilla on lisäksi mm. kunnostettu perinnebiotooppeja, torjuttu vieraslajeja, elvytetty raakkujokia ja ennallistettu ihmisen muokkaamia joki- ja puroympäristöjä sekä toteutettu uhanalaisten lajien suojelutoimia. Jotkin kunnat ovat myös suojelleet omatoimisesti metsiään. Lapissa maakunnallisen monimuotoisuusohjelman laatiminen aloitetaan Priodiversity LIFE -hankkeessa vuonna 2026.

Ennallistamisasetus on Euroopan unionin asetus, jonka tavoitteena on parantaa luonnon tilaa ja pysäyttää luontokato. Asetus on osa EU:n biodiversiteettistrategiaa, ja sen tarkoituksena on edistää luonnon monimuotoisuuden elpymistä eri ympäristöissä, niin suojelualueilla kuin niiden ulkopuolellakin. Asetuksen toimeenpanoa varten laaditaan kansallinen ennallistamissuunnitelma, jossa muun muassa määritellään keinot asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kansallisen ennallistamissuunnitelman on määrä valmistua kahden vuoden kuluessa asetuksen voimaantulosta. Suomella on elokuuhun 2026 asti aikaa valmistella oma ennallistamissuunnitelmansa esitettäväksi EU-komissiolle.

Lapissa on muuta maata enemmän suojelualueita ja myös useimmat monimuotoisuutta kuvaavat mittarit ovat Lapissa muuta maata paremmat. Huolta herättää kuitenkin se, että Lapin ainutlaatuinen arktinen luonto on vaarassa ilmastonmuutoksen ja maankäyttöpaineiden myötä. Erityisessä vaarassa on tunturiluonto ja myös virtavesien tilanne on paikoin heikko.

Luonnonsuojelualueet

Suomen lain ja asetusten mukaisista luonnonsuojelualueista 83 prosenttia (n. 2,7 milj. ha.) sijaitsee Lapissa, mikä vastaa 27 prosenttia maakunnan pinta-alasta. Erilaisten suojeluohjelmien mukaisia luonnonsuojelualueita Lapissa on noin 980 000 hehtaaria, joista osa on jo toteutettu lain tai asetuksen perusteella. Myös Natura-alueista valtaosa eli 62 prosenttia (n. 3,1 milj. ha.) sijaitsee Lapissa. Tämä vastaa 30 prosenttia maakunnan pinta-alasta. Suojelualueilla ja vapaaehtoisella suojelulla on tärkeä merkitys luonnon monimuotoisuuden suojelun ja ilmaston muutoksiin sopeutumisen kannalta. Luonnonhoidon ja ennallistamisen keinoin on mahdollista hidastaa ilmastonmuutokselle haavoittuvien lajien ja luontotyyppien häviämistä tai heikentymistä.

Suojelutilanne on Lapissa kattavuudeltaan hyvä. Viimeisin Lappiin perustettu kansallispuisto eli Sallan kansallispuisto perustettiin 1.1.2022 ja sen pinta-ala on 99,83 neliökilometriä. Länsi-Lapissa sijaitsevan Lapin kolmion alueella on arvioitu olevan suojelun osalta täydennystarvetta, minkä vuoksi se kuuluu Etelä-Suomen metsien suojeluohjelman eli METSO-ohjelman piiriin. METSO-ohjelma on vuodesta 2026 lähtien laajentumassa koskemaan koko maata eli myös Pohjois-Lappia. Ohjelman tarkoitus on sekä parantaa nykyistä suojelualueverkkoa että kehittää talousmetsien luonnonhoitoa. Suojelu perustuu metsänomistajien vapaaehtoisuuteen ja suojelu sekä metsäluonnon hoito toteutetaan joko määräaikailla tai pysyvillä sopimuksilla kohteiden ekologisten arvojen mukaan. Alueita voidaan myös ostaa valtion omistukseen suojelualueiksi.

Natura-verkostolla tuetaan luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason säilymistä tai palauttamista. Euroopan unionin tärkeinä pitämiä luontotyyppinä ovat sellaiset unionin alueella esiintyvät luontotyypit, jotka ovat joko vaarassa hävitä, levinneisyysalue on pieni, tai jotka ovat hyviä esimerkkejä kyseisen luonnonmaantieteellisen alueen ominaispiirteistä. Suomessa tavataan 69 luontodirektiivissä luetelluista luontotyypeistä. Lapin alueella tavataan kaikkiaan 46 Natura-luontotyyppiä. Ensisijaisesti suojeltavia luontotyyppinä on Suomessa 22, joista Lapissa esiintyy 14. Pinta-alaltaan aapasuot, tunturikankaat, boreaaliset luonnonmetsät ja tunturikoivikot kattavat kaikista Lapin Natura-luontotyypeistä noin 70 prosenttia.

Lapin maakunnan Natura 2000 -verkostoon kuuluu 166 Natura-aluetta. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan rajalla on useita yhteisiä Natura-alueita. Määrällisesti ja pinta-alallisesti Natura-alueita on eniten Itä-, Pohjois- ja Tunturi-Lapin seutukunnissa. Yli 100 000 ha suuruisia Natura-alueita Lapista löytyy peräti yhdeksän kohdetta, joista kaikki sijaitsevat Tunturi-Lapin ja Pohjois-Lapin alueilla. Kaldoaivin erämaa on pinta-alaltaan Suomen suurin Natura-alue (352 000 ha).

3.5 Rakennettu ympäristö ja kulttuuriympäristö

Rakennetulla ympäristöllä on omat piirteensä maan eri osissa. Nämä piirteet tekevät paikasta asukkaalleen tutun, turvallisen ja yhteisöllisen sekä vieraille erikoisen, eksoottisenkin. Lapin omaleimaista kulttuuriympäristöä arvostetaan korkealle sekä asukkaiden viihtyisyyden ja kotiseututunteen kannalta, että matkailun vetovoimatekijänä. Jokivarsikulttuuri on ollut leimallista jo vuosisatojen ajan suurelle osalle Peräpohjolaa ja Lappia.

Kulttuuriympäristön osatekijöitä ovat perinteisen käsityksen mukaan muinaisjäännökset, rakennusperintö sekä kulttuurimaisema eli elinkeinojen synnyttämät perinnemaisemat. Kulttuuriympäristöä muokataan ja uutta luodaan uudisrakentamisella. Viime vuosikymmeninä

tapahtuneet rakennetun ympäristön muutokset ovat Lapissa pitkälti samanlaisia kuin muuallakin Suomessa. 1960- ja 1970-luvuilla rakentaminen irtaantui vanhoista perinteistä, minkä johdosta monet taajamat muistuttavat suuresti toisiaan. Historian tapahtumien seurauksena Lapin rakennettu ympäristö on yleisesti ottaen varsin nuorta. Sotien jälkeisen jälleenrakennuskauden aika onkin määrittänyt useimpien Lapin kuntien rakennetun ympäristön laatua, suunnitteluperiaatteita ja toteutusta.

Jälleenrakennuskauden jälkeinen aika on tuottanut varsinkin maaseutumaisessa ympäristössä ja kyläkeskuksissa monimuotoista, ajallisesti kerroksellista ja usein kulttuuriympäristöönsä varsin huonosti sopeutuvaa rakentamista. Laajoja maaseutualueita uhkaa rakennetun ympäristön rappeutuminen väestön vähentyessä. Näillä alueilla rakennetun ympäristön ylläpito, korjaus ja käyttö tuottavat ongelmia alueen kunnille. Lapissa on jäljellä paljon arvokkaita kulttuuriympäristöjä, jotka vaativat suunnitelmallisia korjaus- ja ennallistamistoimia ja tarvetta on uusista käyttötarkoituksista, käyttäjistä ja korjaajista.

Lapissa matkailukeskusten rakentaminen vastaa yhdyskuntarakenteeltaan ja tehokkuudeltaan kaupunkimaista rakentamista palveluvaatimuksineen. Nykykehityksessä matkailuympäristöt uhkaavat yhdenmukaistua sekä toimintaperiaatteiltaan että arkkitehtuuriltaan. Matkailun lisääntyminen on muokannut merkittävästi Lapin perinteikkäitä matkailuympäristöjä ja -maisemia. Erityisesti revontulimatkailun tarpeisiin on kehitetty erilaisia iglutyyppejä majoitusrakennuksia. Myös resort-tyyppinen matkailurakentaminen on lisääntynyt Lapin alueella viime vuosina. (Hautajärvi H. 2014. Autiotuvista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria)

Saamelainen kulttuuriympäristö koostuu erilaisista ja eri-ikäisistä maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Saamelainen kulttuuriympäristö voidaan käsittää kokonaisuutena: materiaalisena ja immateriaalisena – eli näkyvänä ja näkymättömänä. Saamelaisalueella ympäristöön ja maisemaan liittyvä henkinen perinne eli perinnetieto on oleellinen osa kulttuuriympäristökäsitystä. Maisemaa tulkitaan perinnetietoon pohjaten, ja näin muodostuu kokonaiskäsitys monimerkityksellisestä saamelaisesta maisemasta. Saamelaisen näkökulman mukaan myös perinnetieto alueista ja paikoista – kuten paikannimet, joit ja erilaiset muistelukset – ovat osa kulttuuriympäristöä. (Maggä P. & Ojanlatva E. 2013. Ealli Biras – Elävä ympäristö. Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma.)

Oleellisen osan kulttuuriympäristöistä muodostavat kulttuurivaikutteiset luontotyytit, kuten niityt, kedot, metsälaitumet ja etenkin pohjoisessa avarat, avoimet pihapiirit ja asuinkentät. Maatalouden rakennemuutoksen seurauksena edellä mainitut luontotyytit ja niiden lajisto ovat uhanalaistuneet ja maisemat yksipuolistuneet.

Lapin maisemaan vaikuttaa omalta osaltaan myös kaivokset. Erityisesti avolouhokset voivat aiheuttaa esteettistä haittaa. Vaikka kaivosaluetta ei kaivostoiminnan päättymisen jälkeen yleensä voida palauttaa toimintaa edeltäneeseen tilaan, voidaan alue ennallistaa ja sovittaa paremmin ympäröivään maisemaan maisemoinnilla ja kasvillistamisella.

Maisemakuvaan vaikuttaa merkittävästi myös tuulivoimarakentaminen. Osa Lapin kunnista on ottanut kielteisen kannan tuulivoimarakentamiselle sen asutukselle ja matkailulle aiheutuvien maisema- ja toiminnallisten haittojen vuoksi. Toisaalta paine uusiutuvien energialähteiden käytölle kasvaa. Elokuussa 2025 Lapissa oli 20 toiminnassa olevaa tuulivoimahanketta ja 48 suunnitteilla olevaa hanketta. Maatuulivoimaa on toiminnassa 677,6 MW ja suunnitteilla 10 368 MW. Merituulivoimaa on toiminnassa 88,2 MW ja suunnitteilla 388,2 MW.

Rakennussuojelu toteutetaan pääsääntöisesti **alueidenkäyttölain** mukaisen kaavoituksen keinoin. Muilta osin rakennussuojelu toteutetaan rakennusperinnön suojelemisesta annetulla lailla (**Laki rakennusperinnön suojelemisesta**). Rakennusperinnön säilyttämiseksi voidaan suojella rakennuksia, rakennelmia, rakennusryhmiä tai rakennettuja alueita, joilla on merkitystä rakennushistorian, rakennustaiteen, erityisten ympäristöarvojen tai rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien kannalta. Rakennusperintölailla voidaan suojella myös rakennuksen kiinteää sisustusta. **Kirkkolailla ja ortodoksisesta kirkosta annetulla lailla** on suojeltu kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset pihapiireineen, kiinteine sisustuksineen ja taideteoksineen. Myös myöhemmin rakennettu kirkollinen rakennus voidaan suojella erillisellä päätöksellä. Seurakuntien omistamia muita rakennuksia voidaan suojella alueidenkäyttölain tai rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla.

Kiinteät muinaisjäännökset on rauhoitettu **muinaismuistolailla**. **Luonnonsuojelulain** mukaan voidaan perustaa maisema-alue (ns. maisemanhoitoalue), jonka tarkoituksena on säilyttää ja hoitaa luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä tai niihin liittyviä muita arvoja.

1.3.2022 voimaan tulleiden **valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden** inventointi (VAMA 2021) otettiin valtioneuvoston päätöksellä 18.11.2021 alueidenkäyttölain mukaisten valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi. Lapin maakunnan alueelle on osoitettu 39 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu alueidenkäyttölakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Lapin maakunnan alueelle on osoitettu 183 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

Valtioneuvosto hyväksyi **valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden** (VARK) inventoinnin alueidenkäyttölakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi 7.11.2024. VARK-inventointi tuli voimaan 1.3.2025.

Saamelaisten kotiseutualueelle valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita on inventoinnissa osoitettu yhteensä 97. Eteläisen Lapin alueelle valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita on osoitettu yhteensä 90.

3.6 Luonnonvarat ja niiden hyödyntäminen

EU:n kriittisiä raaka-aineita koskevalla säädöksellä pyritään varmistamaan näiden raaka-aineiden riittävyys Euroopassa sekä vähentämään Euroopan riippuvuutta tuonnista. Luonnonvaroiltaan rikkaana alueena Lappi ymmärrettävästi herättää kiinnostusta. **Lapista löytyy muun muassa NATO:n julkaisemia puolustusteknologioiden kannalta kriittisiä metalleja.** Tällä hetkellä Lapissa on kolme suurta metallimalmikaivosta (Outokumpu Chrome, Agnico Eagle ja Boliden Kevitsa), sekä niiden lisäksi kuusi kaivos Hanketta suunnitteluprosessin eri vaiheissa. Lapin kauppakamarin investointien tilannekuvan (2025) perusteella Lapissa on kaivossektorin investointisuunnitelmia 5,3 miljardin euron arvosta seuraavien kymmenen vuoden aikajaksolle. Kokonaisuudessaan Lapissa on yhteensä 30,9 miljardin euron edestä investointisuunnitelmia, joiden arvioidaan toteutuvan tai käynnistyvän seuraavan

vuosikymmenen aikana. Suunnitelmiin sisältyy teollisuus-, kaivos-, energia-, matkailu ja julkisen puolen investointeja.

Mineraalien ohella Lapin talouden toinen tärkeä kivijalka on metsäteollisuus. Kemian biotuotetehtaan avaaminen 2023 on lisännyt puutavaran kysyntää huomattavasti ja samaan aikaan puun tuonti Venäjältä on loppunut. Tilanne on synnyttänyt huolta puun riittävyydestä metsäteollisuuden tarpeisiin. Toisaalta luonnon monimuotoisuuden säilyttämistavoite aiheuttaa painetta metsien suojeluun Suomessa. Lapissa suojeltu pinta-ala, myös tiukasti suojeltu, on merkittävästi muuta maata suurempi. Myös vanhoja metsiä on suojelun piirissä eniten Lapissa. Toisaalta iso osa Lapin suojelusta kohdentuu kitu- ja joutomaille, joilla ei ole puuntuotannollista merkitystä. Lapin metsien puuston vuotuinen kasvu on selvästi kokonaispoistumaa suurempi.

Arktinen luonto itsessään on arvokas, mutta myös "luonnonvara", joka ilmastonmuutoksen paineessa on suurten muutosten edessä. Tämän luonnonvaran niukentuessa sen arvo kasvaa. Sen vuoksi kestävä ja luonnon monimuotoisuutta säilyttävä ja vahvistava kehitys on lähtökohtana kaikelle kehitykselle Lapissa. Arktista luontoa ja luonnonilmiöitä hyödynnetään erityisesti Lapin luontomatkailun vetovoimatekijöinä.

4 Maakuntaohjelman kannalta merkitykselliset ympäristötavoitteet

4.1 Valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet

Maakuntaohjelman valmistelua ohjaa aluekehittämislainsäädäntö sekä valtioneuvoston hallituskausittain vahvistama päätös valtakunnallisista alueiden kehittämisen painopisteistä. Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta (756/2021, ns. toimeenpanolaki) määrittelee alueiden kehittämisen tavoitteeksi alueiden kestävä kehityksen, kasvun ja kilpailukyvyyn sekä asukkaiden hyvinvoinnin ja elinympäristön laadun edistämisen. Aluekehittämislain mukaan alueiden kehittämisellä:

- 1) vahvistetaan kasvua tukevaa elinkeino- ja innovaatorakennetta, alueiden älykästä erikoistumista ja taloudellista tasapainoa, kestävä yhdyskuntarakennetta sekä saavutettavuutta,
- 2) tuetaan asukkaiden työllisyyttä, osaamista, yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sosiaalista osallisuutta sekä maahanmuuttajien kotoutumista,
- 3) parannetaan elinympäristön laatua sekä hillitään ilmastonmuutosta ja edistetään siihen sopeutumista,
- 4) vähennetään alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja sekä
- 5) parannetaan alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista sekä edistetään niiden kulttuuria.

Lain mukaan maakuntaohjelmaa laadittaessa otetaan huomioon maakuntasuunnitelma, valtakunnalliset alueiden kehittämisen tavoitteet ja muut alueiden kehittämislaissa tarkoitetut ohjelmat. Maakuntaohjelman valmistelussa ja toteutuksessa huomioidaan keskeiset kansainväliset ja kansalliset ympäristötavoitteet:

- YK:n kestävä kehityksen tavoitteet (Agenda 2030)
- Euroopan vihreän kehityksen ohjelma

- EU:n biodiversiteettistrategia 2030
- EU:n ilmastolaki
- Suomen ilmastolaki
- Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma
- Kansallinen energia- ja ilmastostrategia
- Kansallinen biodiversiteettistrategia
- Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT)
- Vesienhoidon ja merenhoidon suunnitelmat
- Valtakunnallinen jätesuunnitelma
- Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030
- METSO-ohjelma
- Lapin Green Deal -tiekartta

Valtioneuvoston aluekehittämispäätöksen mukaiset alueiden kehittämisen painopisteet vuosille 2024–2027 ovat:

- Kestävä elinvoima ja investoinnit
- Hyvinvoiva väestö ja yhteisö
- Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto

Kaikissa painopisteissä otetaan huomioon läpileikkaavina teemoina aluelähtöisyys, kansainvälisyys ja kokonaisturvallisuus. Edellytyksiä ovat saavutettavuus, työvoiman saatavuus ja työllisyys sekä osaaminen ja sivistys.

Maakunnan aluerakenteen suunnittelua ohjaavat valtakunnalliset alueiden käytön tavoitteet, joita maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaan on edistettävä maakunnan suunnittelussa. Niillä on tarkoitus vaikuttaa yhdyskuntien ja liikenteen päästöihin, turvata luonnon monimuotoisuutta ja kulttuuriympäristön arvoja, parantaa elinkeinojen uudistumismahdollisuuksia sekä sopeutua ilmastonmuutoksen seurauksiin ja sään ääri-ilmiöihin. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat:

- 1) toimivat yhdyskunnat ja kestävä liikkuminen,
- 2) tehokas liikennejärjestelmä,
- 3) terveellinen ja turvallinen elinympäristö,
- 4) elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat,
- 5) uudistumiskykyinen energiahuolto.

4.2 Lappi-sopimuksen ympäristötavoitteet

Lappi-sopimukseen on määritelty kehittämistehtäviä, missioita, joiden edistämiseen maakunnan eri toimijat sitoutuvat omissa rooleissaan seuraavien neljän vuoden aikana.

Missioiden lähtökohtana ovat olleet YK:n Agenda 2030 - kestävä kehityksen toimintaohjelman tavoitteet (Sustainable Development Goals). Kaikki tavoitteet ovat tärkeitä ja edistettäviä asioita, mutta niistä on pyritty poimimaan erityisesti Lapin näkökulmasta keskeisiä tavoitteita. Nämä SDG:t ovat:

3. Terveyttä ja hyvinvointia
4. Hyvä koulutus
7. Edullista ja uusiutuvaa energiaa
8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua
9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja
10. Eriarvoisuuden vähentäminen
11. Kestävät kaupungit
12. Vastuullinen kulutus
13. Ilmastotoekoja
14. Vedenalainen elämä
15. Maanpäällinen elämä
16. Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto

Kestävä kehityksen tavoitteista johdetut missiot sitovat Lapissa tehtävän työn osaksi laajempaa kokonaisuutta. Lappi pyrkii edistämään omalta osaltaan arktisen alueen maakuntana kestävä, turvallista ja oikeudenmukaista kehitystä.

5 Maakuntaohjelman vaikutusten arviointi

Lappi-sopimuksen keskeinen idea on yhteiset kehittämistehtävät eli missiot, joiden edistämiseen maakunnan eri toimijat sitoutuvat omissa rooleissaan seuraavien neljän vuoden aikana. Missioiden lähtökohtana ovat olleet YK:n Agenda 2030 -kestävän kehityksen toimintaohjelman tavoitteet, joista on poimittu Lapin näkökulmasta keskeisimmät tavoitteet. Kestävän kehityksen tavoitteista johdetut missiot sitovat Lapissa tehtävän työn osaksi laajempaa kokonaisuutta. Lappi pyrkii edistämään omalta osaltaan arktisen alueen maakuntana kestävä, turvallista ja oikeudenmukaista kehitystä.

5.1 Arvioinnin toteutus

SOVA-lain 8 § todetaan, että ”Ympäristöselostuksessa on esitettävä ne tiedot, jotka ovat tarpeen, kun otetaan huomioon suunnitelman tai ohjelman sisältö, tarkoitus ja yksityiskohtaisuus.” Lappi-sopimus on strateginen ja yleispiirteinen asiakirja, jonka sisältö on kerätty laajan osallistavan menettelyn kautta. Lappi-sopimuksen yleispiirteisyydestä ja linjaavasta roolista johtuen myös vaikutukset on arvioitu strategisella tasolla, jolloin tarkka vaikutusketjujen avaaminen kaikkien mahdollisten vaikutusten osalta ei ole tarkoituksenmukaista. Yksityiskohtaiset vaikutukset ja vaikutusketjut huomioidaan esimerkiksi maakuntakaavoituksen tasolla, jota Lappi-sopimuksen linjaukset ohjaavat.

Vaikutusten arviointia varten muodostettiin arviointiryhmä (SOVA-ryhmä), johon kuului Lapin liiton, Lapin ELY-keskuksen, Metsähallituksen, Saamelaiskäräjien sekä FCG konsultin edustajana. SOVA-ryhmä kokoontui arviointiprosessin aikana kolme kertaa, joissa käytiin arviointikeskustelua ja arvioitiin vaikutuksia yhteisen arviointimatriisin avulla. Arviointiaineistona käytettiin Lappi-sopimuksen valmistelutyöpajojen aineistoa sekä Lappi-sopimuksen raporttiaineistoa. Saamelaiskäräjien kanssa järjestettiin vielä lisäksi erillinen työpaja saamelaisiin kohdistuvien vaikutusten tarkentamiseksi.

Arviointi on suoritettu seuraavissa teemoissa:

- Sosiaaliset vaikutukset: elinolot ja viihtyvyys, terveys, hyvinvointi, väestö, osallisuus, yhdenvertaisuus, vuorovaikutus, koulutus ja osaaminen, palvelut
- Ekologiset vaikutukset: luonnon monimuotoisuus, vesistöt, maaperä, kasvillisuus, eliöstö, ilmastonmuutos, luonnonvarojen kestävä käyttö
- Taloudelliset vaikutukset: työllisyys/työpaikat, elinkeinot ja palvelurakenne, alueellinen yhdenvertaisuus, alueen vetovoima ja elinvoimaisuus
- Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset: alue- ja yhdyskuntarakenne, liikennejärjestelmät ja liikkuminen, paikallinen identiteetti, kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt, maisema, taajama-/kaupunkikuva, huoltovarmuus
- Vaikutukset saamelaisiin: saamen kieli, saamelaisten perinteiset elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys, sosiaali-, terveys- ja koulutuspalvelut

Arviointiasteikko on viisiportainen:

- 0 = ei vaikutusta
- ++ = vaikutukset erittäin myönteisiä
- + = vaikutukset myönteisiä

- + / - = vaikutukset ristiriitaisia
- - = vaikutukset kielteisiä
- - - = vaikutukset erittäin kielteisiä

Lappi-sopimus esittää tavoitteensa isoina kehittämistehtävinä ja -kokonaisuuksina. Edellä todetulla tavalla niiden toteutuminen riippuu pienemmistä teoista, ratkaisuista, hankkeista ja resurssointipäätöksistä ja niiden liittymisestä toisiinsa. Koska ohjelman valmisteluvaiheessa ei ole näistä vielä tietoa, on vaikutusarviointi ylätasoinen ja ohjelman yleisiä tavoitteita käsittelevä.

5.2 Lappi-sopimuksen todennäköisimmät vaikutukset

Lappi-sopimuksen kehittämistehtävät eli missiot on johdettu YK:n kestävän kehityksen tavoitteista (SDG). Tällä menettelyllä on pyritty varmistamaan, että maakuntaohjelman kokonaisuus on kaikilta osin kestävän kehityksen periaatteet huomioiva ja samalla Lapin erityispiirteitä kunnioittava.

Lappi-sopimuksen visiossa "Onnellinen Lappi – kestävä kasvua arktisella alueella" mainitaan edelleen (talous)kasvu, mutta sitä tavoitellaan entistä vahvemmin luonnon kantokyvyn ja sosiaalisen hyväksynnän raameissa; siis kestävästi. Mikäli edellä mainituissa raameissa pystytään kasvamaan ja huomioimaan lisäksi lappilaisten hyvinvointi, ollaan lähellä vision päättävöitteen, "onnellisen Lapin," saavuttamista.

Lappi-sopimuksen sisällöissä eniten ristiriitaisia vaikutuksia näyttäisi liittyvän missioihin "Kestävästi menestyvä Lappi" sekä "Ilmastoviisas ja luontopositiivinen Lappi." Missio "Kestävästi menestyvä Lappi" korostaa puhtaan talouden merkitystä ilmastonmuutoksen hillinnässä. Vaikka Lapilla on puhtaan talouden tavoitteisiin paljon annettavaa ja resursseja, investointisuunnitelmien on lunastettava paikallinen sosiaalinen hyväksyttävyys. Missio "Ilmastoviisas ja luontopositiivinen Lappi" painottaa toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, mutta korostaa myös luonnon kantokyvyn rajoissa toimimista.

Molempiin missioihin liittyy ajatus, että tulevaisuuden menestys voidaan saavuttaa vain aidosti kestävillä ja luonnon kantokyvyn huomioivilla toimenpiteillä. Tämä edellyttää osallistamista, yhteensovittamista, arviointia, valintoja ja pois-valintoja. Yhteensovittamisen menetelmien kehittämiseen ja riittävään resurssointiin tulee kiinnittää huomiota päätöksenteon kaikilla tasoilla, jotta tasapainottelussa kasvun ja kestävyvden välillä voidaan onnistua.

5.3 Yhteenveto vaikutuksista eri kehittämistehtävissä eli missioissa

5.3.1 Kestävästi menestyvä Lappi

Kestävästi menestyvä Lappi -mission tavoitteena on rakentaa kestävää talouskasvua ja turvata alueellisesti tasapainoinen kehitys Lapissa. Käytännössä tämä tarkoittaa vastuullisia investointeja ja elinkeinotoiminnan vahvistamista esimerkiksi uusiutuvassa energiassa, kaivostoiminnassa, kiertotaloudessa ja matkailussa, huomioiden näiden vaikutukset ympäristöön ja yhteiskuntaan. Missiossa pyritään realisoimaan Lapin investointipotentiaali kestävällä tavalla siten, että kasvun hyödyt jakaantuvat laajasti ja huomioidaan vaikutukset väestöön, elinvoimaan, muihin elinkeinoihin, luontoon ja ilmastoon. Haasteena on löytää tasapaino luonnonvarojen käytön ja ympäristön muiden elinkeinojen yhteensovittamisessa ja hyötyjen jakaantumisessa.

Mission vaikutukset ovat suurelta osin positiivisia: talouskasvu, työllisyys, palveluiden turvaaminen ja ilmastotyön edistyminen; negatiivisina riskeinä puolestaan ympäristökuormitus, eriarvoisuus ja perinteisten elinkeinojen aseman säilyminen. Huolellisella suunnittelulla ja vaikutusten seurannalla negatiiviset vaikutukset/riskit voidaan minimoida.

Seuraavassa on esitetty mission keskeiset vaikutukset ja huomiot eri osa-alueilla:

Vaikutusalue	Huomiot keskeisistä vaikutuksista
Sosiaaliset vaikutukset (+)	+ Työllisyys ja palvelut paranevat investointien myötä, mikä vahvistaa hyvinvointia myös harvaan asutuilla alueilla. – Alueellinen eriarvoisuus voi kasvaa, jos investoinnit ja hyödyt keskittyvät vain tietyille seuduille
Ekologiset vaikutukset (+/-)	+ Panostukset uusiutuvaan energiaan ja kestäviin elinkeinoihin vähentävät päästöjä ja edistävät puhdasta siirtymää ilmaston hyväksi. – Suuret infrastruktuuri- ja teollisuushankkeet (esim. kaivokset, tuulivoima) voivat heikentää luonnon monimuotoisuutta ja kuormittaa luontoa, ellei ympäristövaikutuksia hallita huolellisesti.
Taloudelliset vaikutukset (++)	+ Investoinnit luovat uusia työpaikkoja sekä yritystoimintaa ja kasvattavat alueen elinvoimaa ja verotuloja. – Mikäli talouskasvua ei ohjata kestävästi, esimerkiksi paikalliset pienyritykset saattavat jäädä isojen toimijoiden jalkoihin tai hyöty jää Lapissa vähäisemmäksi; lisäksi yksipuolinen riippuvuus tietyistä hankkeista voi tuoda taloudellisia riskejä.
Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset (+)	+ Liikenneyhteyksien parantuminen (esim. ratahankkeet, tieinvestoinnit) vahvistaa saavutettavuutta ja liikenneturvallisuutta sekä palvelee elinkeinoja ja huoltovarmuutta koko Lapissa. – Uudet suuret infrastruktuurihankkeet voivat aiheuttaa paikallisia haittoja, kuten melua, tärinää ja maisemakuvan muutoksia, mikä voi heikentää asuinympäristön viihtyisyyttä

	tietyillä alueilla. Uusi asutus, esim. matkailurakentaminen voi hajauttaa yhdyskuntarakennetta paikallisesti, ellei kaavoituksessa huolehdita hallitusta maankäytöstä
Vaikutukset saamelaisiin (+/-)	+ Yleiseen jo olemassa olevaan infrastruktuuriin kuten tiestöön tehtävät parannukset helpottavat kulkemista syrjäseuduilla. -Talouskasvu ja uusiutuvan energian kasvava tarve synnyttävät ristiriitoja saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja erilaisten maankäyttömuotojen yhteensovittamisessa, mikä huonontaa perinteisen elinkeinojen asemaa entisestään. - Infrastruktuuri- ja teollisuushankkeiden myötä saamelaisten perinteisille elinkeinoille voi aiheutua merkittävää haittaa, esimerkiksi poronhoidon laidunalueita pirstaloivat hankkeet johtavat poronhoidon harjoittamisedellytysten heikentymiseen.

5.3.2 Vetovoimainen Lappi

Vetovoimainen Lappi –mission tavoitteena on lisätä Lapin veto- ja pitovoimaa: houkutella alueelle uusia asukkaita, osaavaa työvoimaa ja kestäviä investointeja sekä varmistaa, että nykyiset asukkaat, erityisesti nuoret, haluavat jäädä Lappiin. Käytännössä tämä tarkoittaa Lapin imagon ja Lappi-brändin vahvistamista, työelämän kehittämistä monimuotoiseksi ja inklusiiviseksi, koulutusmahdollisuuksien turvaamista ja työvoiman saatavuuden parantamista mm. työperäisen maahanmuuton avulla. Lisäksi painotetaan etätyömahdollisuuksien hyödyntämistä ja digitaalisten yhteyksien parantamista, jotta Lapissa voi asua ja työskennellä joustavasti.

Seuraavassa on esitetty mission keskeiset vaikutukset ja huomiot eri osa-alueilla:

Vaikutusalue	Huomiot keskeisistä vaikutuksista
Sosiaaliset vaikutukset (+)	+ Muuttovoiton ja työvoiman saatavuuden paraneminen lisää väestöä, vahvistaa kunnallisia palveluja ja elinvoimaa erityisesti nuorten ja työikäisten osalta – Mikäli peruspalvelujen resursseja ei lisätä väestön kasvun myötä, palveluiden saatavuus voi hetkellisesti heikentyä joillakin alueilla.
Ekologiset vaikutukset (+/-)	+ Etätyön lisääntyminen ja digitaalisten ratkaisujen käyttö voivat vähentää pendelöintiä ja liikenteen päästöjä. – Lapin matkailun kasvu ja lisääntyvä liikenne (esim. uudet lentoreitit) veto- ja pitovoiman seurauksena voivat kasvattaa hiilijalanjälkeä sekä kuluttaa herkkää arktista luontoa, mikä korostaa kestävien matkailumuotojen tarvetta

Taloudelliset vaikutukset (+)	+ Osaavan työvoiman saanti tukee yritysten kasvua ja uusien investointien toteutumista Lapissa, mikä vahvistaa talouskasvua ja työllisyyttä koko maakunnassa – Suuret panostukset vetovoimaan (markkinointi, tukipalvelut) aiheuttavat kustannuksia, jotka tuottavat hyötyjä vasta viiveellä; jos työvoimaa ei saada riittävästi houkuteltua, voi työvoimapula jarruttaa talouskasvua edelleen.
Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset (+)	+ Väestön kasvu tukee kylien ja kaupunkien yhdyskuntarakennetta: palvelut ja koulut säilyvät, ja joukkoliikenteen kysyntä voi kasvaa, mikä mahdollistaa sen kehittämisen. Yhteisöllisyys voi vahvistua uusien asukkaiden myötä. – Matkailijamäärien tai kausiväestön voimakas kasvu voi paikallisesti kuormittaa infrastruktuuria (esim. tieverkkoa, jätehuoltoa) ja palveluita sekä muuttaa perinteisten asuinympäristöjen luonnetta (mm. sesonkiruuhkat).
Vaikutukset saamelaisiin (+/-)	+ Väestön kasvu tukee palveluiden säilymistä ja lisääntymistä alueella, mikä voi vaikuttaa saamelaisnuorten haluun pysyä kotiseudullaan ja edistää jo poismuuttaneiden paluumuuttoa. – Matkailun kasvusta seuraa mm. lisääntyvää maastoliikennettä, mikä kuluttaa herkkää arktista luontoa, sekä aiheuttaa haittaa erityisesti saamelaiden perinteiseen poronhoitoon laidunten kulumisen ja porojen välttämiskäyttäytymisen vuoksi. Laidunten pirstaloituminen ja menetys lisää laidunpaineita toisille, jo kuormittuneille alueille, minkä johdosta ruokintakustannukset kasvavat ja poronhoidon kannattavuus heikkenee, ja osa poronhoitajista joutuu luopumaan elinkeinostaan.

5.3.3 Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi

Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi -mission tavoitteena on kasvattaa Lapin kilpailukykyä panostamalla osaamiseen ja TKI-toiminnan (tutkimus, kehitys, innovaatiot) vahvistamiseen. Tämä missio keskittyy koulutus- ja innovaatiopanosten lisäämiseen niin, että Lapissa syntyy uutta tietoa, uusia yrityksiä ja menetelmiä, joilla menestyä kansainvälisillä markkinoilla. Lapin älykkään erikoistumisen strategiaa (painopisteinä kiertotalous, luonnon hyvinvointi- ja elämysarvot, uusiutuva energia ja arktinen teknologia) toteutetaan konkreettisesti hankkeilla, jotka yhdistävät yritykset, tutkimuslaitokset ja julkiset toimijat.

Myös koulutusjärjestelmää kehitetään ennakoimaan tulevia osaamistarpeita – varmistetaan aloituspaikat ja koulutuslinjat, jotka vastaavat Lapin elinkeinojen kysyntää. Mission ydinajatus on, että nostamalla koulutus- ja osaamistasoa sekä innovaatiokyvykkyyttä, Lapin talous uudistuu ja säilyy kilpailukykyisenä pitkällä aikavälillä.

Vaikutusten yhteenveto – Kilpailukykyinen ja uudistuva Lappi:

Vaikutusalue	Huomiot keskeisistä vaikutuksista
Sosiaaliset vaikutukset (+)	+ Koulutus- ja osaamistason nousu sekä uudet innovaatiohankkeet luovat korkeampaa työllisyyttä, verkostoja ja yhteenliittymiä sekä pitävät nuoria osaajia Lapissa; hyvinvointi paranee, kun ihmisillä on mahdollisuus korkeatasoiseen koulutukseen ja uramahdollisuuksiin omalla alueella – Vaikutukset sosiaalisiin oloihin ovat pääosin myönteisiä. Haasteena on varmistaa, että myös syrjäseutujen asukkaat hyötyvät osaamisen ja innovaatioiden vahvistumisesta – muutoin riskinä on osaamisen keskittyminen vain kasvukeskuksiin.
Ekologiset vaikutukset (+)	+ TKI-toiminnan painopisteet (esim. kiertotalous, uusiutuva energia, puhtaat teknologiat) edesauttavat ilmastonmuutoksen hillintää ja ympäristöystävällisten ratkaisujen kehittämistä – Innovaatioiden ekologinen hyödyn toteutuminen riippuu käytännön sovelluksista ja toimenpiteiden laajuudesta: on huomioitava, että luonnon monimuotoisuuden huomioiminen integroidaan innovaatiohankkeisiin ja osaamisen kehittämiseen.
Taloudelliset vaikutukset (+)	+ Korkeampi TKI-aktiivisuus tuo lisää rahoitusta (EU, kansalliset) alueelle ja synnyttää uutta yritystoimintaa sekä parantaa pk-yritysten edellytyksiä innovoida; pitkällä aikavälillä Lapin tuotteiden ja palvelujen kilpailukyky kasvaa, mikä tuo talouskasvua sekä monipuolistaa elinkeinorakennetta ja työllisyysmahdollisuuksia. – Mikäli TKI-rahoitus ja -toiminnot keskittyvät vain muutamille paikkakunnille, voivat alueelliset kehityserot kasvaa – innovaatiotoiminnan hyödyt on pyrittävä levittämään koko maakunnan alueelle esimerkiksi digiyhteyksien ja verkostoyhteistyön avulla; riskinä on myös, että ilman yksityistä sektoria innovaatiot jäävät hyödyntämättä ja kaupallistamatta.
Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset (0)	+ Alueellinen omavaraisuus ja huoltovarmuus paranevat, kun Lapissa kehitetään uutta teknologiaa ja osaamista paikallisiin tarpeisiin – Ei merkittäviä negatiivisia rakenteellisia tai kulttuurisia vaikutuksia: TKI-toiminta ei suoraan muuta maa- tai yhdyskuntarakennetta. Uudet tutkimuslaitokset tai kampukset sijoittuvat todennäköisesti jo rakennettuun ympäristöön. Kulttuuriperintöön vaikutukset ovat neutraalit;

	korkeakouluyhteisöjen aktiivisuuden kasvu voi jopa rikastuttaa kulttuuriympäristöä kaupunkiseuduilla.
Vaikutukset saamelaisiin (+/-)	+ Uusia mahdollisia arktisiin olosuhteisiin soveltuvia vähäpäästöisiä ja ympäristöystävällisiä teknologia- ja työkoneinnovaatioita voidaan hyödyntää saamelaisten perinteisissä elinkeinoissa. – Haasteena on, että TKI-toiminnan hyöty jää vain kasvukeskuksiin, eikä innovaatioiden sovellettavuudessa painoteta pienten ryhmien tarpeita.

5.3.4 Ilmastoviisas ja luontoposiitiivinen Lappi

Ilmastoviisas ja luontoposiitiivinen Lappi -mission tavoitteena on tehdä toimenpiteitä ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä turvata luonnon monimuotoisuutta. Missio on suoraan ympäristöön kytkeytyvä: Lappi sitoutuu ilmastolain tavoitteisiin (hiilineutraalius 2035 mennessä, 80 % päästövähennys vuoteen 2030 mennessä vuoden 2007 tasosta) ja pyrkii pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen maakunnassa. Käytännössä mission toimet kattavat uusiutuvan energiantuotannon lisäämisen, energiatehokkuuden parantamisen, ilmastokestävän liikenteen edistämisen, varautumisen ilmastomuutoksen väistämättömiin vaikutuksiin (esim. sopeutumissuunnitelmat maataloudessa, matkailussa ja infrastruktuurissa) sekä luonnon ennallistamisen ja luontopohjaisten ratkaisujen hyödyntämisen. Ilmastoviisautta tarkoittaa myös riskienhallintaa – Lapissa varaudutaan esimerkiksi metsäpalojen, tulvien ja hyönteistuhojen yleistymiseen ilmaston lämmetessä.

Vaikutusten yhteenveto – Ilmastoviisas ja luontoposiitiivinen Lappi:

Vaikutusalue	Huomioidut keskeisistä vaikutuksista
Sosiaaliset vaikutukset (+)	+ Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen turvaavat pitkällä aikavälillä lappilaisten elinoloja (mm. talvien lumisuus matkailulle, poronhoidon edellytykset, terveellinen elinympäristö); ympäristötietoisuuden nousu voi lisätä yhteisöllisyyttä ja toimijuutta – Lyhyellä aikavälillä tietyt ilmastotoimet voivat vaatia elämäntapojen muutoksia (esim. energiansäästö), mikä voi aiheuttaa kustannuksia kotitalouksille ja muutosvastarintaa, ellei muutoksia tueta.
Ekologiset vaikutukset (++)	+ Tavoitteena on saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä ja pysäyttää luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen, joka tarkoittaa merkittävästi vähäisempiä kasvihuonekaasupäästöjä, puhtaampaa ilmaa ja vettä sekä elinvoimaisempia ekosysteemejä Lapissa. Arktisen luonnon sopeutumiskyky paranee, kun ennallistamis- ja suojelutoimia toteutetaan.

	– Osa tavoitteista voi toteutua lyhyellä aikajänteellä, mutta osa vaatii pidempiaikaista sitoutumista tavoitteisiin ja toimenpiteisiin
Taloudelliset vaikutukset (+)	+ Vähäpäästöinen talous luo uutta vihreää liiketoimintaa (esim. uusiutuvan energian tuotanto, energiatehokkuusratkaisut, metsien hiilensidonnasta saatavat kannustimet) ja vahvistaa Lapin brändiä kestävä kehityksen edelläkävijänä, mikä voi houkutella investointeja ja matkailijoita. – Ilmastotoimet ja luonnonsuojelu aiheuttavat joitakin kustannuksia kunnille, yrityksille ja kotitalouksille (esim. investoinnit uusiin energiaratkaisuihin). Lyhyellä aikavälillä talouteen kohdistuu sopeutumispainetta, mutta pitkällä aikavälillä kestävät ratkaisut tuovat myös kustannussäästöjä.
Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset (+)	+ Ilmastoviisaat ratkaisut tukevat ja parantavat alueiden omavaraisuutta, huoltovarmuutta ja varautumista sekä mahdollistavat kokonaisuudessaan ilmastotavoitteiden saavuttamisen. Luonnon ja kulttuuriympäristön vaaliminen säilyttää maisema- ja luontoarvoja tuleville sukupolville. – Mahdolliset kielteiset vaikutukset liittyvät toimintojen maankäyttömuotojen yhteensovittamiseen ja sosiaaliseen toimilupaan (esimerkiksi uusiutuvan energian hankkeissa).
Vaikutukset saamelaisiin (+/-)	+ Ilmastomuutoksen hillintä on elintärkeää arktisilla alueilla asuville ja sen luonnosta toimeentulonsa saaville alkuperäiskansoille. Saamelaisten perinteisiin elinkeinoin kohdistuvat toimet ilmastomuutokseen sopeutumiseksi auttavat elinkeinojen säilymistä tulevaisuudessa, sekä kulttuurin siirtymistä seuraaville sukupolville. – Uusiutuvista energiamuodoista esimerkiksi tuulivoiman käyttöönotto saamelaisten kotiseutualueella vaikuttaisi negatiivisesti perinteisiin elinkeinoin, jotka ovat riippuvaisia vielä jäljellä olevista, yhtenäisistä ja häiriöttömistä laidunalueista.

5.3.5 Yhteinen Lappi

Yhteinen Lappi -mission tavoitteena on edistää lappilaisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Tämä missio on ohjelman sosiaalinen ulottuvuus, joka varmistaa, että Lapin kehitys on ihmislähtöistä ja inklusiivista. Se sisältää toimia hyvinvoinnin parantamiseksi (terveyden edistäminen, ennaltaehkäisevä työ), peruspalveluiden turvaamiseksi kaikille (varhaiskasvatus, koulutus, kulttuuri- ja liikuntapalvelut), syrjäytymisen ehkäisemiseksi (nuorten tukeminen, pitkäaikaistyöttömien auttaminen työmarkkinoille) sekä yhteisöllisyyden vahvistamiseksi (järjestöjen toiminnan tukeminen, kylätoiminta,

sukupolvien välinen vuorovaikutus). Tärkeä näkökulma on myös turvallisuuden ja arjen sujuvuuden varmistaminen.

Vaikutusalue	Huomiot keskeisistä vaikutuksista
Sosiaaliset vaikutukset (++)	+ Asukkaiden terveys, hyvinvointi ja turvallisuus paranevat, kun peruspalvelut turvataan koko maakunnassa ja ennaltaehkäisevään työhön panostetaan. Syrjäytymisen, työttömyyden ja yksinäisyyden väheneminen lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Erityisesti nuorten hyvinvointi kohenee, kun heitä osallistetaan enemmän. – Mikäli tavoitteita ei saavuteta (esim. palveluja ei pystytä resurssipulassa parantamaan), seurauksena voi olla eriarvoisuuden kasvu ja hyvinvoinnin polarisoituminen entisestään
Ekologiset vaikutukset (0)	+ Välillisesti myönteinen: hyvinvoivat ja aktiiviset kansalaiset huolehtivat paremmin myös elinympäristöstään. Esimerkiksi yhteisöllisyys voi edistää ympäristötietoisuutta arjen käytänteissä ja toimissa. – Ei varsinaisesti suoria ekologisia vaikutuksia, sillä toimet keskittyvät sosiaalisiin rakenteisiin; ympäristövaikutukset neutraaleja.
Taloudelliset vaikutukset (+)	+ Työllisyys paranee pitkällä aikavälillä, kun hyvinvointi-investoinnit (esim. koulutus, terveydenhuolto) pitävät ihmiset työkykyisinä ja ehkäisevät ongelmia. Alueellinen elinvoima vahvistuu: jokaisella alueella pyritään turvaamaan peruspalvelut, mikä helpottaa yritystoiminnan edellytyksiäkin (houkuttelee työvoimaa pysymään alueella) – Julkistalouden tiukat resurssit voivat rajoittaa toimenpiteiden toteuttamista: ilman riittävää rahoitusta palvelujen parantamiseen tavoitellut taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt voivat jäädä vähäisiksi. Taloudellisen hyödyt voivat realisoitua vasta pidemmällä aikavälillä.
Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset vaikutukset (+)	+ Yhdyskuntarakenteen kannalta tämä missio tukee erityisesti haja-asutusalueita: kun peruspalvelut (kuten koulut, päiväkodit, terveysasemat) säilyvät kylissä, ihmiset voivat asua siellä ja paikallisyhteisöt pysyvät elinvoimaisina. Paikallinen identiteetti vahvistuu yhteisöllisyyden ja kulttuuri- ja liikuntaharrastusten tukemisen myötä. – Ei juurikaan kielteisiä vaikutuksia: yhteisöllisyyden vahvistaminen ja palvelujen parantaminen eivät rasita kulttuuriympäristöjä vaan pikemminkin elävöittävät niitä; ainoana riskinä resurssien puute toimenpiteiden ylläpitoon ja kehittämiseen.
Vaikutukset saamelaisiin (+)	+ Peruspalveluiden turvaaminen kaikille parantaa erityisesti syrjäseuduilla pitkien yhteyksien päässä asuvien

	mahdollisuuksia kotona asumiseen elämäntilanteesta riippumatta. –Saamenkielisten peruspalveluiden lain mukainen turvaaminen voi olla yhä tulevaisuudessakin haastavaa, mikäli siihen ei panosteta aktiivisesti ja osoiteta pysyviä erillisresursseja.
--	---

5.4 Ympäristön kehitys, jos Lappi-sopimusta ei toteuteta

Lappi-sopimus on strateginen ja yleispiirteinen maakuntasuunnitelma, joka tähtää kokonaisvaltaiseen ja pitkäjänteiseen maakunnan kehittämiseen. Maakuntasuunnitelma on lähtökohtana niin maakuntakaavan kuin maakuntaohjelman laatimiselle. Lappi-sopimuksen toteuttamatta jättäminen vaikuttaisi ympäristön kehitykseen siten, että siinä esitetyt kehittämistehtävät eli missiot eivät ohjaisi ympäristön kehitystä laajasti lappilaisia osallistavalla tavalla, kerättyjen tavoitteiden mukaisesti. Lappi-sopimuksen toteuttamatta jättäminen poistaisi myös sen maakuntakaavaa ja maakuntaohjelmaa ohjaavan vaikutuksen. Maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota mm. alueiden käytön ekologiseen kestävyys, ympäristön ja talouden kannalta kestäviin liikenteen ja teknisen huollon järjestelyihin, vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön, maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyyteen. Näillä kaikilla on laajoja vaikutuksia ympäristön kehitykseen.

Lappi-sopimuksen missioilla pyritään vastaamaan ajankohtaisiin kehittämishaasteisiin, jotka suurelta osin tulevat myös Lapin ulkopuolelta. Esimerkiksi ilmastonmuutos on ilmiö, joka vaikuttaa Lapin toimintaympäristöön joka tapauksessa. Määrittelemällä toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, voimme parhaassa tapauksessa vähentää tai hallita negatiivisia vaikutuksia, tai ainakin sopeutua niihin hallitummin.

Kuten kaikkien maakuntaohjelmien myös Lappi-sopimuksen voimassaolokausi on neljä vuotta, mikä on suhteellisen lyhyt aika toteuttaa strategisia toimenpiteitä. Lappi-sopimuksen tavoitteiden toteutumista seurataan kuitenkin vuosittain Lapin tilanne- ja kehityskuvan yhteydessä, sekä kahden vuoden välein toteuttamalla laajempi väliarviointi.

5.5 Yhteisvaikutukset

Lappi-sopimuksen viisi missiota muodostavat toisiaan tukevan kokonaisuuden:

- *Kestävästi menestyvä Lappi* luo taloudellisen perustan,
- *Vetovoimainen Lappi* varmistaa, että tekijöitä ja asukkaita riittää,
- *Kilpailukykyinen Lappi* tuo innovaatioita, jotka mahdollistavat vihreän kasvun,
- *Ilmastoviisas & luontopositiivinen Lappi* asettaa reunaehdot, joiden puitteissa kasvu tapahtuu kestävästi.
- *Yhteinen Lappi* (asukkaiden hyvinvointi ja osallisuus), limittyy kaikkiin: se varmistaa, että kehitys koituu ihmisten hyväksi tasapuolisesti.

Missioiden välillä on myös jännitteitä – esim. talouskasvun ja luonnonsuojelun välillä – mutta Lappi-sopimuksessa on pyritty tasapainoon. Kokonaisarvioina voidaan todeta, että mikäli Lappi-sopimus toteutuu suunnitellusti, Lapin kehitys on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti entistä kestävämmällä pohjalla vuoteen 2029 mennessä.

6 Yhteenveto sekä haitallisten vaikutusten ehkäisy ja hallinta

Lappi-sopimuksen 2026–2029 ympäristövaikutusten arviointi on laadittu osana ohjelman valmistelua SOVA-lain ja -asetuksen mukaisesti. Arvioinnissa on tarkasteltu ohjelman todennäköisiä vaikutuksia sosiaaliin, ekologisiin, taloudellisiin, yhdyskuntarakenteellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin ja saamelaisiin kohdistuviin vaikutuksiin sekä näiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin. Arviointi strategisella tasolla perustuu ajantasaiseen tietopohjaan, asiantuntija-arvioihin ja sidosryhmien osallistamiseen.

Maakuntaohjelman vaikutukset ovat kokonaisuutena tarkasteltuna pääosin myönteisiä. Ohjelma tukee kestävästä kehitystä, luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista sekä alueen veto- ja pitovoiman kasvattamista, kilpailukykyyn varmistamista, kestävästä luonnonvarojen käyttöä sekä sosiaalista hyvinvointia.

Mahdolliset haitalliset vaikutukset tai riskit liittyvät erityisesti alueidenkäyttömuotojen yhteensovittamiseen sekä elinkeinotoiminnan toimiin, jotka voivat luonnon monimuotoisuuteen, herkkiin luontokohteisiin, vesistöihin tai kulttuuriympäristöihin. Näihin vaikutuksiin varaudutaan ohjelman toteutuksessa muun muassa kaavoituksen, lupamenettelyjen ja ympäristövaikutusten arviointien kautta. Ohjelman toteutuksessa noudatetaan varovaisuusperiaatetta ja vaikutuksia seurataan suunnitelmallisesti.

Arvioinnissa tarkasteltiin myös vaihtoehtoa, jossa Lappi-sopimusta ei toteuteta missioiden tai kehittämistehtävien suhteen. Tällöin aluekehitys jäisi hajanaiseksi, epätasapainoiseksi ja strategisesti ohjaamattomaksi, mikä voisi johtaa ympäristöön, yhdyskuntarakenteeseen sekä sosiaaliseen ympäristöön kohdistuvien haasteiden kärjistymiseen.

Toteutusvaihtoehto tukee selkeästi paremmin kestävästä kehityksen tavoitteita ja kansallisten sekä kansainvälisten ympäristötavoitteiden saavuttamista.

Lappi-sopimuksen valmistelun rinnalla toteutettu ympäristövaikutusten arviointi on tukenut maakuntaohjelman kehittämistä ja varmistanut, että ympäristönäkökohdat on otettu huomioon riittävällä tasolla valmistelussa. Arviointia voi myös hyödyntää työkaluna ohjelman toteutuksen ja seurannan aikana, mahdollistaen vaikutusten hallitun aluekehittämisen ja jatkuvan parantamisen.

Lappi-sopimus on pyritty valmistelevaan laajapohjaisella menettelyllä siten, että sillä ei ole haitallisia vaikutuksia ympäristöön. Lappi-sopimuksen kehittämistehtäviin pyritään vastaamaan ajankohtaisiin kehittämishaasteisiin painottaen kuitenkin kestävästä kehitystä, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta.

Mahdollisten haittavaikutusten ehkäisyssä avainasemassa on maakunnallinen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmä, jonka kautta Lappi-sopimuksen toteutumista seurataan. Lisäksi esimerkiksi hankerahoituksen kriteerit ottavat huomioon ympäristövaikutuksia, eikä

ympäristön kannalta haitallisia hankkeita rahoiteta. Myös kuntien kaavoituksella voidaan osaltaan ehkäistä ja hallita mahdollisia haitallisia vaikutuksia.

7 Seuranta

SOVA-lain (12§) mukaan ympäristöarvioinnin piiriin kuuluvien suunnitelmien ja ohjelmien toteuttamista siitä aiheutuvia merkittäviä ympäristövaikutuksia tulee seurata siten, että tarvittaessa voidaan ryhtyä toimenpiteisiin ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Lappi-sopimuksen seurannasta vastaavat Lapin liitto sekä Lapin ELY-keskus/Lapin elinvoimakeskus ja maakunnan ennakointiklusterit. Lappi-sopimuksen tavoitteiden toteutumista seurataan vuosittain erilaisten indikaattoreiden ja mittareiden avulla sekä ylläpitämällä jatkuvaa ja ajantasaista tilannekuvaa maakunnan kehityksestä. Lapin Tilanne- ja kehityskuva sekä Lapin alueelliset kehitysnäkymät raportit julkaistaan vuosittain Lapin luotsi verkkopalvelussa. Kahden vuoden kuluttua Lappisopimuksen hyväksymisestä toteutetaan väliarviointi, jossa kartoitetaan myös missioiden laadullisten tavoitteiden etenemistä. Lapin ennakoinnin toimintamallia hyödynnetään maakunnan kehittämiseen liittyvien muutosten ja trendien tulkinassa. Tiedolla johtamisen tavoitteena on, että missioita toteutetaan päämäärätietoisesti, mutta tarvittaessa muutoksiin pystytään reagoimaan nopeasti ja joustavasti.

Keskeisiä seurantamittareita ja indikaattoreita on määritelty Lapin indikaattoritalo -kuviossa. Numeraalisten tunnuslukujen seuraamisen lisäksi seurantajärjestelmiä kehitetään edelleen myös laadullisten tavoitteiden, kuten esimerkiksi puhtaan siirtymän etenemisen, seurantaan. Älykkään erikoistumisen toimeenpanoon on määritelty omat seurantakriteerit, joilla eri toimenpiteiden ja kehittämispanostusten alueellista vaikuttavuutta voidaan seurata.

Mikäli seurannan myötä havaitaan haitallisia ympäristövaikutuksia, tulee viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.